

Bjarni Jónsson frá Vogu - Stjórnarskráin á Alþingi

1915 (1916)

Útgáfa 1.0 af rafræna skjalinu

Þetta PDF skjal er hluti afraksturs skönnunar á prentuðu eintaki af téðu riti. Markmið þessarar útgáfu er að veita almenningi færi á að eignast sitt eigið rafrænt eintak af því án endurgjalds.

Skjalið er upprunalega birt á vefnum <https://urlausnir.is>. Þar má finna rafrænar útgáfur hinna bindanna og verða nýrri útgáfur af skjölunum í boði þar.

Takmörkun ábyrgðar

Höfundur skjals þessa afsalar sér allri ábyrgð, að því marki sem lög heimila, vegna beinnar og/eða óbeinnar notkunar skjalsins sjálfs eða afurða sem af því leiðir. Þó að stefnt hafi verið að því markmiði að skjalið endurspegli sem best innihald upprunalegu bindanna er hvorki hægt að tryggja né ábyrgjast að það hafi tekist. Framangreint á einnig við um efnislegt innihald prentuðu eintakanna sem skönnuð voru.

Höfundaréttur

Höfundur skjals þessa álitur að hvers kyns höfundaréttur á prentaða eintakinu sé útrunninn.

Hvers kyns höfundaréttur sem höfundur skjalsins gæti hafa skapað sér til handa með skönnuninni sjálfri eða öðru framlagi sínu til sköpunar þess, skal vera meðhöndlaður í samræmi við Creative Commons Zero höfundaleyfið (CC0 1.0 Universal eða síðari útgáfa þess).

Ábendingar

Séu ábendingar um mögulegar úrbætur á skjalinu er hægt að koma þeim á framfæri við höfund þess.

Athugasemdir um þessa útgáfu

Skannað var eintak í vörslu Bókasafns Kópavogs.

Höfundur skjalsins: Svavar Kjarrval (svavar@kjarrval.is)

Bjarni Jónsson frá Vog:

Stjórnarskráin

á Alþingi 1915

Reykjavík 1916

Ísafoldarprentsmiðja

R J
Ó

342 BJAR J STJÓ

Bjarni Jónsson

Stjórnarskráin á Alþingi 1915 /

Ólafssafn

BOKASAFN

Bókasafn Kópavogs

15966137

Bókasafn Kópavogs

15966137

101
Herra Einar Helgason
vinsamur
frá hof.
342
Bjarni

Bjarni Jónsson frá Vog:

Stjórnarskráin

á Alþingi 1915

Nº 4589

Reykjavík 1916

Ísafoldarprentsmiðja

BÓKASAFN KÓPAVOGS

Á Alþingi 1913 bar jeg fram frumvarp til breytingar á stjórnarskránni; var það gjört eftir ósk Dalamanna, kjósenda minna. Árið 1909 höfðu Danir óvirt þjóð og þing með því, að svara eigi sambandstilboði meiri hlutans á Alþingi það ár. Þá vildu kjósendur mínir enga samninga eiga við Dani frammar um það mál, heldur snúa sjer aðhina, að lagfæra stjórnarskrána. Eitt af því, sem þeir kröfðust að lagað væri, var ákvæðið um uppburð íslenskra mála fyrir konungi. Vildu þeir fella það ákvæði úr. Árið 1911 bar jeg ásamt dr. Jóni Þorkelssyni fram frumvarp til stjórnarskrár, þar sem farið var bæði eftir þessari kröfu þeirra og öðrum. En þá fækst konungur eigi til að staðfesta og vildi stjórnin þá láta málið falla niður á þinginu 1912. En jeg tók það þó upp ásamt nokkrum öðrum sjálfstæðismönnum. Þó eyddi þetta bræðingsþing málinu. Á næsta þingi bar jeg það enn fram sem fyrr segir.

Aðvitað fór jeg því fram í frumvarpi mína, að ríkisráðsákvæðið væri numið burt, en þingnefndin vildi eigi fallast á það. Jeg gekk þá að því í nefndinni að þetta skyldi orða svo, að í stað orðanna „í ríkisráði“ kæmi „þar sem konungur ákveður“. Mönnum var þá óljóst, hvað í þessum orðum liggur, og mörgum er það enn þá.

Jeg gekk að þessu orðalagi af þessum ástæðum:

a. „Konungur“ getur eigi þýtt annað í íslenskum lögum en „þingbundinn konungur Íslands.“

b. Stjórnarskráin er verk Alþingis og því í fylsta skilningi íslensk lög.

c. Hjer af leiðir að „þar sem konungur ákveður“ hlýtur að þýða: „þar sem þingbundin konungsstjórn Ísl. ákveður“, eða þar sem konungur ákveður eftir tillögum ráðherra Íslands og á ábyrgð hans.

Stjórnarskrárlög þingsins 1913 sögðu því með berum orðum, að ákvæðisvaldið um það, hvar mál Íslands væri borin upp fyrir konungi, væri að öllu leyti í höndum íslenskra stjórnarvalda, og þá í engra annara höndum.

Nú var það þá nauðsynlegt, eða að minsta kosti óhultast, að konungur gjörði engar yfirlýsingar í öfuga átt, þá er hann staðfesti lögin. En er þáverandi ráðherra bar þau upp fyrir honum, fjelst hann á skilyrði, sem miððu til þess, að ónýta ákvæði sjálfrar stjórnarskrárinnar. Af þessu vildu kjósendur ekki vita, og sendu því sjálfstæðismenn í meiri hluta á þing. Alþingi 1914 samþykkti frumv. aftur, en ljet nú fylgja yfirlýsing um að Ísland væri eigi bundið af neinum annarlegum skilyrðum og að málið heyrði eingöngu undir íslensk stjórnarvöld. Þá fór Sigurður Eggerz með málið á konungsfund, en konungur vildi þá eigi staðfesta. Stóð nú í odda með konungi og þingi. Þá tók konungur það ráð að kveðja á sinn fund ýmsa þingmenn, þar á meðal

þrjá menn úr sjálfstæðisflokknum, þá Einar Arnórsson, Guðmund Hannesson og Svein Björnsson. Tóku þeir sjer fyrir hendur að sameina já og nei, eftir því sem einn þeirra komst að orði við mig síðar. Sjálfir töldu þeir staðfestingarskilmála þá, er þeir komu með, hættulansa, en mjer ásamt mörgum öðrum sjálfstæðismönnum þótti voði búinn, ef þingið gengi að þeim óskorað og þegjandi. Höfum vjer þá þegar mótmæli og ljettum blöð vor birta erindislok þeirra. Varð þetta alt til þess, að Einar Arnórsson kom fram nokkrum breytingum á skilmálunum, þá er hann var orðinn ráðherra. Töldu sumir þær til bóta, en eigi varð málið þó hreint. En þótt Einar og fylgismenn hans hafi gjört of mikið úr umbótunum, þá hlýtur þó það atriði að vera oss í hag, að breytingar voru gjörðar í því skyni, að gjöra oss skilmálana aðgengilegri. Því að traðla munu Danir geta haldið því fram í deilnu við oss, að konungur og ráðherrar hafi gjört breytingarnar í því skyni, að villa íslensku þjóðinni sýn. En hafi þeir eigi gjört það í því skyni, þá er augljóst eftir öllum málavöxtum að það var gjört til umbóta sakir þeirra mótmæla, sem vjer höfum borið fram.

Þó þótti oss eigi ennþá nógu tryggilega um búið. Þess vegna bar Sigurður Eggerz fram tillögu til þingsályktunar um að Alþingi teldi Ísland óbundið af öðrum skilyrðum en þeim, sem samþýðst gæti ályktun Alþingis 1914 (fyrirvaranum). Það var að vísu mikil yfirsýn ráðherra og:

hans manna, að þeir vildu eigi fallast á þessa til-
lögu, þar sem þó flutningsm. (Sig Eggerz) kvað
hana eigi vera vantraustsyfirlýsing, og það gjörði
talsverðan hita í umræðunum. Mönnum bætti því
við að missa sjónar á aðalatriðinu: að draga sem
mest úr þeirri hættu, sem stafa kynni af hinum
nýju staðfestingarskilmálum. Jeg hjelt því tvær
ræður um málið og ljet mjer einkum hugarhaldið
að gjöra ljóst yfirlit yfir það og þá sjerstaklega
að knýja mótstöðumenn tillögunnar til þess að
gefa yfirlýsingar, er væri henni samhljóða að
efni og gæti haft svipaðan öryggiskraft. Og þetta
tókst mjer.

Mjer þykir því rjett að láta þessar ræður mín-
ar koma fleiri mönnum í hendur en þeim, sem
lesa Alþingistiðindin. Vona jeg að alþýðu manna
verði ljóst, að jeg hefi haldið öll mín heit og
óbrjálaðri stefnu minni í málinu, og að vjer höf-
um með mótmælum vorum trygt rjett landsins svo
sem frekast varð eftir málavöxtum og að hin síð-
ari ræða mín ásamt undirtektum mótstöðuflokk-
anna undir hana hefir slegið niður sigurvonir
Dana í þessu máli.

Jeg sendi nú almenningi þessar tvær ræður
með svofeldum formála og læt þess getið um leið,
að jeg er viss um að kjósendur muni framvegis
bera fult traust til vor sjálfstæðismanna, er Ísa-
fold og fleiri nefna þversum-menn, þar sem vjer
höfum verið árvakrir og þeim trúir, er vjer burg-
um rjetti landsins með mótmælum vorum.

Ræður Bjarna Jónssonar frá Vogu um stjórnarskrármálið á þingi 1915.

I.

Þetta mál er að mínu viti mjög ljóst frá upphafi, einfalt og auðskilið. Vera má, að ekki sjeu mjer allir samdóma um sögu þess, og verði jeg því að vikja að henni nokkrum orðum.

Sambandsmálinu, þ. e. samningunum um samband Danmerkur og Íslands, lauk svo, að Danir virtu oss eigi svars 1909. Þá tók Alþingi aftur upp kröfuleiðina 1911, því að meiri hluti þjóðar og þings taldi þá staðreynt, að eigi væri semjandi við Dani. Þingið gjörði þá ýmsar breytingar á stjórnarskránni, og þar á meðal var sú, að ríkisráðsákvæðið var tekið úr henni. Var það gjört í þeim tilgangi, að sýna og sanna, að þetta ákvæði væri íslenskt löggjafarmál. Gjört til þess, að herða á orðum háttv. 1. þm. Eyf. (H. H.) og fleiri manna úr hans flokki um það efni. Manna, sem höfðu jafnvel látið það um mælt, að þeir skyldu ganga í Landvarnarflokkinn, ef það

sýndi sig, að vjer fengjum ekki ráðið þessu máli fyrir Dönun. Þetta átti að vera til þess að undirstrika þessi orð þeirra og sanna það, sem rjett er, að það vald, sem setur lög, og það eitt, hljóti að geta breytt þeim. Varð alt þingið á einu máli um þetta. En konungur sagðist eigi mundu geta fallist á þessa breytingu og stjórnin lagði málið eigi fyrir þingið 1912, og gekk málið ekki fram á því þingi. Næsta ár, 1913, var það enn tekið upp, og enn var ætlun þingsins hin sama, enda hafði það aldrei verið reynt til þrautar 1911, hvort konungsvaldið myndi eigi láta undan, því að stjórnin hætti við að leggja málið fram, og það kom aldrei til úrslita. Nú vildu menn sjá, hvort málið ynnist ekki með festu. En hitt er rjett hjá hæstv. ráðherra, að þá var skift um orðalagið og sett: »Þar sem konungur ákveður«. En þetta er nú í rauninni alveg sama. Enginn fullorðinn maður skilur þessi orð öðruvísi en svo, sem nú verður sagt: »Þar sem þingbundinn konungur Íslands ákveður eftir tillög-

um Íslandsráðh. eins og á hans ábyrgð«. Með þessu er átt við, að málið sje alislenskt sjermál, enda kom þessi skilningur fram á þinginu 1913 í báðum deildum og var auðvitað ekki mótmælt.

Þá varð það næst til tíðinda, að 20. okt. 1913 hafði ráðherra Íslands þau ummæli í ríkisráðinu, að hann gekk þar inn á alt annan skilning, þar sem samið var um málið á þann hátt, að það hefði eigi orðið á voru valdi, ef þing og þjóð hefðu samþykkt gjörðir hans eftir á. Þjóðin aftók það í kosningunum og þingið setti það skilyrði fyrir staðfestingu stjórnarskrárinnar, að úrskurður konungs í þessu máli yrði »skoðaður sem hver annar íslenskur konungsúrskurður«. Það er með öðrum orðum, að ekki yrði dregið úr rjettum skilningi á orðum stjórnarskrárinnar. Því að þingið vissi vel, hvað það hafði ætlað sjer: að flytja þetta ákvæði frá íslensku löggjafarvaldi yfir í hendur hins íslenska úrskurðarvalds, til þess að sanna með þeim flutningi, að ákvæðið um það, hvar íslensk mál sjeu borin upp fyrir konungi,

sje að öllu leyti á valdi vor Íslendinga.

Þetta getur enginn vjefengt, því að það var öllum vitanlegt, sem þá sátu á þingi, bæði af flokkafunda-umræðum og öðrum viðræðum manna á milli, fyrir utan umræðurnar í sjálfum þingsalnum. Utan um þetta er ekki hægt að komast, og því er það ekki rjett, að fyrirvarinn væri óskilmerkilegur. Hann var skýr.

Það er nú af þessu auðsætt, að hverjum manni var það gjörsamlega óheimilt, að ábyrgjast undirskrift konungs undir stjórnarskrána, nema fullnægt væri þessu ákveðna skilyrði. Bæði er það öllum vitað, að þingið er æðsta vald landsins, og að enginn hefir því vald til að breyta þeim skilyrðum, er það setur, og eins hitt, að atkvæði þingmanna með stjórnarskránni voru bundin þessu skilyrði. Þess vegna má enginn breyta því, nema hann gefi þingmönnum kost á að taka aftur atkvæðin, þ. e. nema málið sje tekið upp að nýju frá rótum.

Mönnum er nú í minni það, sem gjörst hefir í vetur í þessu máli, og þá

siðast það, er hæstv. núverandi ráðherra undirritaði með konungi staðfestingu stjórnarskrárinnar, með þeim ummælum, er höfð voru þar um á ríkisráðsfundi Dana 19. f. m. (*Einar Arnórsson*: Mánaðarafmæli síðan í dag). Gott, ef hæstv. ráðherra hefir einhverjar gleðilegar endurminningar í því sambandi, en hins vildi jeg minnst, að menn greinir mjög á um það, hvort skilyrði þingsins hafi verið fullnægt með framkomu hans þar, eða eigi. Hæstv. ráðh. og nokkrir með honum segja svo vera, en vjer erum margir ósammála þeim í því efni. Í fyrra sumar kom oss mjög vel ásamt um það, sjerstaklega mjer og háttv. 2. þm. Árn. (E. A.), hvernig staðfestingin ætti fram að fara, til þess að skilyrði Alþingis yrði fullnægt, þ. e. að sannað yrði, að vjer Íslendingar hefðum málið á voru valdi. Á þann hátt, að konungsvaldið skrifaði orðalaust undir, samkvæmt tillögum ráðherrans fyrir Ísland, er þá vitnaði til fyrirvarans í tillögunum og

í sjálfum úrskurðinum, en engir aðrir segðu neitt.

Með þessum hætti töldum við mega fá viðurkenningu þess, að málið væri eingöngu á valdi Íslendinga, án þess að afturkallað væri opna brjefið, svo sem fyrirvari háttv. 2. þm. N.-Múl. (J. J) fór fram á. Þetta ætla jeg, að komið hafi fram í ræðu framsm. í Nd., en það var núverandi hæstv. ráðherra. Þetta hlaut því að verða sú aðferð, sem ráðherrann krefðist að væri við höfð. Að minsta kosti var sjálfsagt að vitna til fyrirvarans í sjálfum úrskurðinum, en allra sjálfsagðast þó fyrir núverandi ráðherra, því að í nefndaráliti meiri hl. í Nd. um þetta mál, þar sem hann var skrifari og framsm., stendur þetta:

»Jafnframt telur meiri hlutinn æskilegt til frekari tryggingar, að í væntanlegum konungsúrskurði verði skírskotað til þingsályktunartillögunnar á þingskjali 438, ef hún verður samþykkt«.

Þetta gat alt verið Dönum og konungi að meinalausu. Úr því að fyrir-

varanum átti að fullnægja á annað bord, var útlátalítið að láta það í ljós á skýran og ótvíræðan hátt. Hitt var að eins til þess að vekja efasemdir hjá þeim, sem ekki eru eins trúaðir í þessu máli og þeir þurftu að vera, til þess að vera ánægðir með þau málalok, sem nú eru fengin.

Það var áreiðanlega vilji þingsins, að yfir lyki milli sín og konungsvaldsins um þetta mál, og að danskir ráðherrar væru vandir af því, að hamla konungi Íslands að stýra landinu eftir þingræðislögum rjettum. Þessum vilja þingsins fylgdi fyrverandi hæstv. ráðherra fram með þeirri festu, er sæmir þingræðisráðherra. Hann gjörði ekki annað en skyldu sína, og þær þakkir, sem hann hefir fengið fyrir það, eru ekki annars eðlis en þær, sem hver maður fær fyrir að gjöra skyldu sína. Og hefði enginn Íslendingur látið bilbug á sjer finna, þá er það mín föst og óbifanleg sannfær-ing, að konungsvaldið hefði látið undan þinginu og að staðfestingin hefði fengist með þeim hætti, sem jeg og háttv. 2.

þm. Árn. (E. A.) töldum öruggari í fyrra. En Íslands óhamingju verður alt að vopni. Nú er ekki hægt að vita, hvort konungsvaldið hefði látið undan eða ekki, því að nú er stjórnarskráin staðfest með þeim flækjum, sem kunnar eru orðnar og framdar voru í rikisráði Dana 19. f. m. Hjer var annari aðferð beitt en skyldi, en við það skal jeg ekki dvelja. Jeg vil vera manna friðsamastur, eins og minn er vandi. En það verð jeg að segja, að umræðurnar í rikisráðinu voru flóknar, og flóknastar þó, ef niðurstaðan á að vera sú, sem hæstv. ráðherra segir, að gengið hafi verið inn á fyrirvarann. Ef hann gæti sannað bæði mjer og Dönum, að svo hafi verið gjört, þá tæki jeg því með fögnuði. En því fer mjög fjarri, að hann hafi gjört það. Ræður hans um þetta mál hafa verið æði slitróttar, sem ekki er að furða, því að þær hafa aðallega verið stílaðar til þess, að kasta sinni hnútunni í hvern, en þá er eðlilegt að þráðurinn vilji slitna.

Ef svo ótvíræðlega hefði verið gengið

frá þessu máli, að það gæti ekki orkað tvímælis, að fyrirvaranum væri fullnægt, þá væri það útkljáð svo, að enginn ágreiningur væri um, að það væri oss í vil. En í stað þess munu nú einmitt rísa af því hinar megnustu deilur, ef Íslendingar leggja ekki allir niður rófurnar.

Nú mun jeg telja fram nokkur af þeim gögnum, sem Danir munu færa fram gegn oss í þeirri deilu, hvort sem það verður fyrir hlutlausum dómstóli, t. d. í Haag, eða annarstaðar. En hugsum oss, að það verði fyrir dómstóli, sem á að meta þeirra gögn og vor og dæma um, hvern veg nú standi þetta ríkisráðsmál. Ef vjer hugsum oss það, þá verður oss ljósara en ella, að vjer þurfum að hafa einhver gögn til þess að vinna málið.

Þeir munu segja það fyrst, að öll meðferð málsins í ríkisráðinu sýni, að konungsvaldið hafi eigi skoðað úrskurð konungs sem hvern annan íslenskan konungsúrskurð. Og þar með sje skilyrði þingsins haft að engu.

Þeir munu halda því fram, að lengra verði umræðurnar í ríkisráðinu danska 19. júní 1915 alls eigi teygðar Íslendingum í vil, en að málið sje í sínu gamla, þokkalega ásigkomulagi (status quo), og sje því efalaust, að rofið sje skilyrði Alþingis, sem vildi hafa viðurkenning, þótt það heimtaði að eins þegjandi viðurkenningu.

Ef einhver vill efast um, að Danir muni halda því fram, að málið sitji í sama farinu, þá vil jeg benda þeim hinum sömu á það, hvað blað dönsku stjórnarinnar segir 30. júní þ. á.:

»— — En þar sem Einar Arnórsson ráðherra, jafnframt því, sem hann leggur þetta frumvarp fram fyrir konung til staðfestingar, leggur einnig til, að út verði gefinn konungsúrskurður, sem ákveður, að íslensk lög og mikilsvarðandi stjórnarráðstafanir framvegis sem hingað til verði bornar upp í ríkisráðinu, og þar sem konungur lýsir yfir því, að hann muni ekki á sínum stjórnarárum gjöra neina breytingu á

þessu, nema annað jafn tryggilegt fyrirkomulag sje sett í staðinn, þá er í raun og veru það band varðveitt, sem eftir stjórnarskipunarlögunum 1903 er hið eina, sem knýtir Danmörk, og Ísland saman ríkisrjettartengslum«.

Þetta gæti blaðið ekki sagt, nema því að eins, að danska stjórnin telji skilyrði Alþingis rofið. En úr því að danskt stjórnarblað játar, að þetta sje eina bandið, þá ættum vjer eigi að knýta það, úr því að það er á voru valdi að slíta það.

Það heyrir eiginlega til niðurlagi ræðu minnar, en jeg get sagt það strax, að þetta er ekkert band, nema þingið samþykki það með þögninni eða á annan hátt. Ráðherrann getur ekki einn skuldbundið landið á nokkurn hátt, nema þingið á eftir viðurkenni þá skuldbindingu. Ef þingið slær varnaglann, er skuldbinding ráðherrans að engu hafandi, hversu ríkt sem henni er haldið fram.

Enn munu Danir halda því fram eftir

orðum ráðherra, að vjer höfum ætíð verið þeim sammála um kjarnann í málinu, að málin skyldi bera upp í ríkisráðinu. Jeg tel þeim vorkunn að þessu leyti, því að orð ráðherra falla á þá leið og voru svo skilin og undirstrikuð af konungi og forsætisráðherranum. Mjög einföld sönnun er til fyrir því, að þetta er ekki rjett sagt. Hvað gat þá þingiinu gengið til að hreyfa málinu? Enda vita það allir, að þótt þingið vildi vinna það til, að málið gengi fram, að láta sjer lýnda, að mál vor væru borin upp í ríkisráði um stundarsakir, þó með því skilyrði, að oss væri heimilt að taka þau þaðan, hvenær sem væri, þá var fyrirætlunin ávalt sú, að taka málin þaðan. Það var til þess, að ná málunum út úr ríkisráðinu, að þessu var hreyft. Það vita allir. Og jeg efast ekki um, að það hefði verið gjört við fyrsta tækifæri, eftir að viðurkenning var fengin fyrir því, að vjer gætum það. Hitt, að vjer vildum þola, að málin væru um stundarsakir borin upp í ríkisráðinu, var að eins til þess, að þoka málinu áleiðis.

En ef þingið staðfestir þessi ummæli hæstv. ráðherra, þá sjái hann fyrir vörnum í þessu atriði og hans menn. (*Ráðherra: Það skal gjört*). Það er hægt að tala digurbarkalega, þegar maður er hvorttveggja í einu, bæði málaflutningsmaður og dómari. Þegar maður er einungis málaflutningsmaður, er alt verra. Það er annað að flytja þetta mál fyrir alþjóðadómstóli hlutlausum en hjer á þinginu, þar sem hæstv. ráðherra veit, að hann hefir meiri hlutann með sjer. Enginn Íslendingur ætti heldur nokkru sinni að fallast á, að þetta mál sje að eins formlegt fræðiatriciði eða »formelt theoretiskt«, eins og þeir kalla það. Það er þvert á móti það, sem á útlendu máli er kallað »vitalt«. Það er lífsspursmál fyrir oss, að ná öllum vorum málum út úr ríkisráðinu danska, undan dönsku eftirliti.

Loks munu Danir og, er frá líður, halda því fram, að ríkisráðsmálið hafi 19. júní 1915 verið útkljáð sjer í vil. Munu þeir byggja það á ýmsu.

T. d. munu þeir segja, að eftirlitsrjettur sinn með málum vorum hafi verið viðurkendur í þessum umræðum. Vil jeg geta mjer til, hvernig þeir munu styðja það. Þeir munu segja, að ráðherrann danski hafi fyrir hönd Dana lýst yfir þeirri kröfu þeirra, að þeir hefðu eftirlit með íslenskum málum, og einhvern stað, til þess að framkvæma það eftirlit. Þótt ráðherra Íslands vísaði í þingsályktunartill. í mótmælaskyni, þá munu þeir halda því fram, að þar sje ekki sjerstaklega að ræða um eftirlitið, heldur að eins um það, að koma því fyrir á annan hátt en áður hafði verið. Þeir munu segja, að þessi almennu mótmæli ráðherra Íslands snerti því ekki ræðu danska ráðherrans. Einnig munu Danir lýsa yfir því, að konungur hafi fallist á ræðu danska ráðherrans, eftir að hafa heyrt ræðu ráðherra Íslands.

Þá er þetta »citat« konungs: »eins og jeg hefi áður sagt í rikisráðinu«. Það kom inn í síðustu ferð ráðherrans, því að það var ekki í skjali því, er þrimenn-

ingarnir höfðu með sjer úr sinni för. Nú munu Danir skýra þessa tilvitnun svo, að konungur hafi með henni viljað hnýta þenna vilja sinn við ástæður þær, er fram komu fyrir þeim vilja á fyrri ríkisráðsfundinum. Eða hvi var þetta sett inn, ef það átti ekkert að þýða? Danir geta sagt, að um eftirlitið hafi konungur og ráðherrann danski verið sammála, og ráðherrann íslenski ekki mótmælt þeim, eða þótt hann hafi gjört það, þá hafi hann tekið mótmæli sín sín aftur, með því að skrifa undir þetta þegjandi og hljóðalaust.

Þá munu Danir bera það fram, að þessi úrskurður geti ekki talist sem hver annar íslenskur konungsúrskurður, þar sem þau skilyrði eru sett fyrir að breyta honum, sem danski ráðherrann tekur fram í ræðu sinni og konungur endurtekur orðrjett, eftir að hafa heyrt mótmæli ráðherrans íslenska. Og einnig munu þeir segja, að ráðherra Íslands hafi fallið frá mótmælum sínum á síðasta augnabliki með undirskrift sinni, eftir alt það, sem fram hafði farið.

Að síðustu munu Danir koma með loforð konungs, að þessu fyrirkomulagi skuli ekki breytt í stjórnartíð hans. Og þeir munu halda því fram, að þetta loforð hafi verið gefið á ábyrgð beggja ráðherranna, hins íslenska engu síður en hins danska, eftir allri meðferð málsins að dæma. Jeg sje heldur ekki, með hverju móti hægt er að útiloka þann skilning. En um leið og Dönum er gefið þetta loforð, eru þeir dregnir inn sem þriðji málaðili og samningur gjörður við þá, Í þessu sambandi skiftir það engu máli, hvort loforðið nær yfir lengri eða skemri tíma.

Þessu munu Danir halda fram, ef til þess kæmi, að hlutlaus dómstóll ætti að skera úr þrætumálum vorum, og þeir munu halda því til streitu.

Því er gott til þess að vita, að enn stendur í voru valdi að ónýta öll þessi vopn Dana, og þótt þeir kynnu að finna einhver fleiri, en það er með því, að samþykkja þessa tillögu, sem hjer liggur fyrir. Ef ráðherrann hefir ekki umboð frá þinginu, þá hafa loforð hans

fyrir landsins hönd ekkert gildi. Þetta umboð hefir hann ekki fengið enn þá. Það er þetta þing, sem á að velja um það tvent, að synja honum um það, með því að samþykkja þessa tillögu, eða veita honum það með þögninni eða á annan hátt. Það væri ekki nema mátulegt á Dani, að við ónýttum vopnin í höndum þeirra, eftir þá aðferð, sem þeir hafa haft í þessu máli. Við værum, satt að segja, ekki gáfaðir, ef við gjörðum það ekki.

Það hefir komið hjer fram í ræðum manna, að við, flutningsmenn tillögunnar, værum að ráðast á frelsi landsins, með því að gjöra rjettindi þess vafasöm, og að við hjálpuðum öfundarmönnum þess, sem síðar kynnu að vitna í ummæli okkar hjer. En erum við ekki að reyna að opna augu þingsins fyrir seinasta leiknum á borðinu? Og sá leikur er viss sigurleikur. Hann nægir til þess, að máta Dani og rjetta hlut vörn. Við sýnum öllum þingheimi voðann, til þess að hann sjái við honum. Við teljum það heilaga skyldu okkar. Nei, það

hvilir engin ábyrgð á okkar herðum, eftir að við höfum gjört það, sem við nú höfum gjört. Ábyrgðin hvilir á herðum þeirra, sem ekki vilja leika þenna eina leik, sem ekki kostar neitt og engum er til ógagns.

Málið er gengið fram, stjórnarskráin staðfest, svo að ekki er hægt að bera því við, að með þessu lendi hún í strandi. Með þessari yfirlýsingu gætum við slegið niður alla tvíræðni í þessu máli, sem gjörir málstað vor Íslendinga vafasaman. Það er til mikils að vinna, en litlu til kostað.

Jeg læt svo útrætt um málið. Gjöri jeg það meðfram af brjóstgæðum, svo að menn geti fengið hvíld eftir þessar löngu umræður.

II.

Síðan jeg flutti fyrri ræðu mína hefir hrúgast margt saman, sem full þörf væri að svara, en jeg mun þó sneiða hjá því, sem mest má verða. Flutnm. (S. E.) hefir og svarað mörgu, svo að eigi þarf þar um

að bæta, en þó verð jeg að inna til um nokkur atriði. Það er þá fyrst, að mig furðaði á orðum hv. ráðh, er hann sagði, að sjer væri það vonbrigði, hversu mjúklega þessi tillaga er orðuð, og þóttist hafa búist við, að »meira óveður mundi koma úr sorta þeim, sem legið hefir á fjöllunum í sumar«, að mjer skildist. Jeg hjelt nú, að hann mundi verða því feginn, hversu vel rættist úr, en hann er auðsjáanlega ofurhugi og óskar þess, að hann fái nú »ærlegt regn og íslenskan storm á Kaldadal«. Jeg mun engu spá um það, hvort hvast muni á honum, eða hvort hann geti nú haldið próf á karlmensku sinni, en það er víst, að þessi tillaga verður því eigi til fyrirstöðu.

Þá heyrði jeg hæstv. ráðherra tala um margdrepin landsrjettindi, og mundi jeg þá eftir, að jeg hafði lesið um það kýmningrein í Lögrjettu fyrir einu eða tveim árum, og nýlega sá jeg sömu greinina í einu norðanblaðinu, og nú heyri jeg þetta í þriðja sinn af munni hæstv. ráðh. Það verður því naumast.

sagt, að hann sje mjög frumlegur í þetta sinn. Má vera, að hann hafi eigi stefnt þessu til mín, en blöðin ætluðu mjer það. Jeg nota því tækifærið, til þess að geta um það, að jeg hjelt því aldrei fram, að vjer hefðum leitt dönsku gröndvallarlögin í lög hjer á landi með ríkisráðsákvæðinu 1903. Jeg hafði að því leyti eins konar sjerstöðu meðal landvarnarmanna. Og þó að þessu sje haldið fram í því blaði, sem jeg stýrði þá, er það eigi af mínum toga spunnið, og verða menn þar að gæta þess, að annar maður var stjórnmalaritstjóri.

Þá sný jeg mjer að hv. 1. þm. Rvk. (S. B.). Skrafi hans um umbúðapappírinn hefir þegar verið svarað, og get jeg því leitt það hjá mjer. En þar sem hann hjelt því fram, að orðalag stjórnskrárinnar, »þar sem konungur ákveður« væri eftir tillögu háttv. þingm. N.-Ísf. (Sk. Th.), þá er það ekki rjett. Hans tillaga í Þjóðviljanum var sú, að svo skyldi orða: »í ríkisráði eða annarsstaðar«. Á þinginu 1913 var jeg í stjórn-

arskrárnefndinni af hendi sjálfstæðis-
manna. En er nefndarmenn hreyfðu
tillögu þeirri úr Þjóðviljanum, þá sagði
jég, að jeg mundi kljúfa nefndina, ef
»ríkisráðið« væri nefnt í stjórnarskrár-
tillögum nefndarinnar. Þá stakk einhver
upp á því, að haft væri það orðalag,
sem nú er, og kvaðst jeg mundu láta
mjer lynda það. Því að mjer var það
þegar ljóst, að með því var sannað, að
málið væri eingöngu íslenskt mál. Hv.
2. þingm. Rvk. (J. M.) getur borið mjer
vitni, um að jeg segi hjer rjett frá.
Ræðumaður sagði, að þingið hefði beygt
af eða látið undan með þessu orðalagi, en
það er ekki rjett. Í þessum orðum ligg-
ur það, að málin áttu ekki að vera
borin upp í ríkisráðinu. Því að úr því
það er gjört íslenskt úrskurðarmál, lagt
undir íslenskt úrskurðarvald (þ. e. kon-
ung og ráðherra Íslands), þá er þar með
útilokað, að úrskurðurinn geti hljóðað
upp á ríkisráð Dana, því að íslenskt úr-
skurðarvald nær eigi til þeirrar stofn-
unar. En er konungur hafði sagt, að
hann vildi hafa málin borin upp í rik-

isráðinu, þá varð að koma þar í móti yfirlýsing Alþingis um, að það leyfði það eigi, nema með því skilyrði, að sá úrskurður yrði skoðaður sem hver annar íslenskur konungsúrskurður. Þetta var ein ástæðan til fyrirvarans.

Þar sem háttv. þm. (S. B.) hjelt því fram, að orðalag fyrirvarans væri óljóst, þá er það ástæðulaust. Hann er sviskýrt orðaður, sem þörf er á, og getur enginn komist í kringum hann. Í fyrra var og engin deila um, hvernig ætti að skilja hann, og í yfirlýsingu 24 þingm. í vetur var ljóslega sagt, hver sá skilningur væri. Áskilið var, að úrskurður þessi væri »skoðaður, sem hver annar íslenskur konungsúrskurður«, það er, yrði til á sama hátt og yrði breytt á sama hátt.

En verður honum nú breytt án tilhlutunar Dana? Ræðumaður sagði, að honum mætti breyta, hve nær sem væri. En það var leitt, að honum skyldi þá gleymast að svara því, sem jeg spurði í fyrri ræðu minni. Hvernig ætla þeir, þrimenningarnir, að hrekja það, ef Dan-

ir segja, að sjer hafi verið gefið loforð um, að þessu verði eigi breytt í stjórnartíð þessa konungs? Þeir segja, ráðherra og hans menn, að slíkt loforð hafi konungur og ráðherra ekki gefið, því að konungur mundi geta breytt, ef hann vildi. Þetta sýnir, að þeir hafa eigi viljað gefa loforðið, en þeir ættu þá og að geta sannað, að Danir hefðu eigi gilda ástæðu til þess að herma upp á þá loforðið. Því að ef þeir gjöra það, þá mundi svo fara, að þá er konungur vildi breyta úrskurðinum, mundi forsætisráðherra Dana rísa móti því og segja: »Þessu megið þjer eigi breyta, herra, því að 19. júní 1915 lofuðu þjer oss Dönum því, að breyta eigi til, meðan þjer rjeðuð ríkjum«. Þetta ættu þeir því, ráðherra og hans menn, að útiloka, og illa tókst sú fyndni, að fara að kalla mig talsmann Dana, þótt jeg gjörði þeim upp orðin. Þeim mátti þykja vænt um, að jeg kom fram með þessa spurningu, svo að þeir fengi ástæðu til að hrekja hana. En hvi gjöra þeir það ekki?

Þá sagði háttv. 1. þm. Rvk. (S. B.),

að tillagan væri að eins umbúðir utan um vantraust á ráðherra. Þetta er næsta undarlegt. Þeir, sem bera tillöguna fram, segja, að hún sje einungis öryggistillaga, sem orðalag hennar sýnir. En ráðherra og vildarvinir hans, vilja endilega gjöra úr henni vantrauststillögu, þótt enginn hafi mælt fyrir henni á þá leið.

Ósjálfrátt flýgur mjer gamalt máltæki í hug, að þillur á sjer ills von, og búast þrimenningarnir við, að alt verði sjer að áfellisdómi, jafnvel þótt tekið sje fram, að það eigi ekki að vera það. Jeg sje enga ástæðu til, að ráðherra greiði ekki atkvæði með þessari tillögu, úr því flutningsmenn segja hana öryggistillögu og annað eigi.

Umræðurnar um tillögu þessa hafa verið allsnarpar og skömmóttar með köflum, og hefir enginn gengið frekar fram í því en ráðherra, og hefir hann verið ósár á að láta það fljúga, sem honum hefir dottið í hug, þótt það væru árásir á menn, en þeir hafa þá svarað honum á sama hátt. En jeg hafði hugsað mjer, að umræðurnar um þessa till.

yrðu hógværar og röksamlegar, því að tillagan var borin fram í því skyni, að hjer kæmi skýrt fram í deildinni, hvort þingmenn vildu víkja frá fyrirvara þingsins 1914, eða þeir vildu sanna, að þetta mál sje alt á valdi vor Íslendinga. Hitt annað, sem menn þykjast þurfa að segja, kerskni, hnýflyrði og ávitur, ætti helst ekki að koma hjer fram. Til þess er nógur tími á eldhúsdaginn. Hefðu menn hagað umræðum svo, þá hefði betur náðst tilgangur tillögunnar, sá tilgangur, að fá glögg skil á vilja þingdeildarinnar. Jeg gjörði mjer far um það í fyrri ræðu minni, að hnýfla engan, svo eigi ber jeg ábyrgð á flækjum þeim, sem fram hafa komið, og það er fastur ásetningur minn, að fara eins að nú, og reyna að tína saman úr umræðunum það, sem sagt hefir verið um málefnið, um vilja þingsins. Málið var upp tekið til þess, að fá að vita hann.

Jeg mun því lítt svara aðkasti að sjálfum mjer, en verð þó að minnast á tvent í ræðu háttv. 1. þm. Rvk. (S. B.) af því kyni. Hann og ráðherra hafa

Þáðir vitnað til orða minna í fyrra á þinginu. En þau eiga hjer eigi við, því þar sagði jeg, að það væri markleysa, ef konungur segði eitthvað án ábyrgðar. Hjer er ekki því að heilsa; ráðherra Íslands ber ábyrgð á orðum konungs. Þettu eru því rökfullur hjá þeim. Eitt var það í ræðu þessa þingmanns (S. B.), sem jeg lýsi ósatt og getsakir. Þar á jeg við brigsli hans um, að við hefðum viljað tefja fyrir stjórnarskrármálinu. (*Sveinn Björnsson*: Það sagði jeg ekki). Það hefi jeg þó skrifað mjer til minnis. En hafi þingmaðurinn ekki sagt það, þá þarf eigi að mótmæla því. (*Sveinn Björnsson*: Jeg sagði, að þeir hefðu ætlað sjer að gjöra það). Nú, enginn ætlar sjer að gjöra hlut, nema hann vilji hann, og skal því yfirlýsing mín standa, að það sje ósatt mál, sem þingmaðurinn fer með. Svára jeg því eigi frekar.

Þá kem jeg að síðustu ræðu ráðherra. Jeg hafði nú búist við, að hann mundi leiða menn í allan sannleika og sýna, hvernig vjer mættum ónýta þessi rök

fyrir Dönum, sem jeg benti á í fyrri ræðu minni, að þeir mundu flytja fram. En þessu var ekki að heilsa. Hann gjörði deildinni þann greiða, að fræða hana um, að Haag væri á Hollandi, og er það þakkarverð viðleitni á, að fræða menn um torvelda hluti, en það kemur ekki mikið þessu máli við. Þó reyndi hann að svara einu atriði í minni ræðu. Jeg hafði gjört Dönum þau orð upp, að meðferð málsins í Ríkisráðinu sýndi, að það væri eigi eingöngu íslenskt mál, en svar ráðherra var þetta: »Okkur varðar ekkert um, hvað Danir segja«. Okkur hlýtur þó að varða um, hvað þeir geta sagt með rjettu um vor mál. En hjer var einmitt spurt um, hvort Dönum væri heimilaður íhlutunarrjettur með staðfestingarskilmálunum um það, hvort og hve nær megi breyta þessum íslenska konungsúrskurði, hvort þeir mundu þá eigi segja: »Þessum úrskurði verður eigi breytt, nema með sömu aðferð, sem hann var gjörður, þ. e. í samvinnu við yfirráðherra Dana«. Við því vildi jeg

fá svar, en það fór heldur en ekki út í hött hjá ráðherra.

Þá sagði ráðherra, að viðurkenning Dana hefði eigi verið heimtuð, og mun það rjett vera. En heimtað var, að öll meðferð konungsvaldsins á málinu bæri með sjer, að það viðurkendi, að hjer væri islenskur konungsúrskurður, sem hver annar. Til þess nú að konungur gæti sýnt það í verkinu, þá varð hann að sjá um, að ráðherra Dana sletti sjer eigi fram í þetta mál. Þetta gat konungur auðvitað, þar sem hann er forseti ríkisráðsins og átti auðvitað að hafa aðstoð Íslandsráðherra til þess. Aðminsta kosti þess Íslandsráðherra, sem nú er, því hann hefir ritað mikla bók um rjettarstöðu Íslands, og niðurlag og niðurstaða þeirrar bókar hljóðar svo:

»Í nokkrum málum landsins er konungur einvaldur, en í öðrum málum ræður hann ásamt Alþingi, og um engin mál landsins hafa dönsk stjórnarvöld nokkurn lögformlegan íhlutanarrjett«.

Ráðherra hafði rjett eftir mjer, að

þingið hefði ætlað sjer að sigra í þessu máli. Það var staðráðið í að sigra, og til þess var málið upp tekið, svo sem alkunnugt er.

Jeg get vel skilið, að ráðherra og hans menn haldi því fræm, að tillagan sje óþörf af því, að vjer höfum sigrað, telji oss hafa sannað og fengið viðurkenningu konungsvaldsins fyrir því, að málið sje og verði á voru valdi. Þessa yfirlýsingu vildi jeg heyra af munni hæstv. ráðherra, en hitt veit jeg eigi, hvers vegna hann fer að spyrja um, hvernig vjer höfum ætlað að sigra í vetur, því það kemur þessum umræðum ekki við. En þó þótti mjer kasta tólfunum, er hann sagði, að Íslendingar hefðu svínbeygt sig, ef konungur hefði neitað um staðfestingu á stjórnarskránni. Jeg mótmæli því, að það sje að svínbeygja sig, eða yfir höfuð að hopa frá kröfum sínum eða rjetti, þótt konungsvaldið bryti á oss almennar þingræðisreglur fyrir óheimil afskifti annars ríkis. Það er og eigi annað en spádómur, að svo hefði farið. Ef flokkur sá, sem

rjeð málinu í fyrra, hefði haldið sjer fast við gjörðir fyrrv. ráðherra, og ef engir hefðu látið bilbug á sjer finna, þá er jeg sannfærður um, að konungur hefði gjört að vilja þingsins. En hefði þó svo ólíklega farið, að hann hefði ekki gjört það, þá hefði sjest, hvort þingmenn voru varbúnir við að láta skriða til skarar. Er ekki víst, að sú hefði orðið raunin á, sem ráðherra gjörði ráð fyrir í sinni ræðu, að þá hefði brostið áræði. Ef ráðherra hefði gengist fyrir því, í staðinn fyrir þetta staðfestingargutl sitt, þá get jeg fullvissað hann um, að jeg hefði eigi orðið lakari sporgöngumaður þar en hann forgöngumaður.

Ráðherra gat þess til, að skilningur vor sjálfstæðismanna, væri byggður á fljótferni. En gæti hann vel að sjálfum sjer og sinni æfisögu, hvort eigi mundi meiri ástæða til að óttast fljótferni hjá honum í þessu staðfestingarmáli.

Einn hlutur er sá í þessum umræðum, sem jeg get eigi skilið, hvernig kominn er inn í þær. Það eru ummæli

hæstv. ráðherra og háttv. 1. þm. Rvk. (S. B.) um birtinguna á hinum illræmdu leyniboðum, sem þeir fluttu til landsins. Af henni getur þó rjettindum þessa lands engin hætta stafað, og hvers vegna vilja þeir þá blanda henni inn í deiluna um þessa tillögu? Jeg ætla mjer ekki að svara því máli hjer sem mætti, en verð þó að geta þess, að illmæli þeirra um »drengskaparheitrof« er grip-ið úr lausu lofti. Vjer höfum ekkert loforð gefið, hvað þá drengskaparloforð. Í fundarbók flokksstjórnar stendur að eins þetta:

»Sveinn Björnsson gat þess í upphafi, að tillögur þær, sem þeir fjelagar hefðu meðferðis, mætti eigi sýna öðrum en þingmönnum og flokksstjórnarmönnum, og gjörði þá kröfu til fundarmanna, að þeim væri haldið leyndum. Var það samþykkt«.

Meira stendur ekki í fundarbókinni, en skrafað var utan um það, áður en atkvæði voru greidd. Háttv. þingm. N.-Ísf. (Sk. Th.) sagði, að ekkert væri á

móti að leyndu því að svo stöddu, og við hinir sögðum, að engin þörf væri á að birta það, ef enginn hjeldi því fram. Þetta var því aldrei neitt loforð, hvað þá drengskaparloforð, heldur einungis fundarsamþykkt, og hún bundin ákveðnu skilyrði, að tilboðinu yrði eigi haldið fram. Hverjum dettur í hug, að vjer höfum heitið að geyma stjórnmalalaunungar móttöðumanna, sem vjer töldum varhugaverðar og hættulegar landi og lýð? Um sjálfan mig er það að segja, að þessi fundarsamþykkt var engin kvöð á mjer, því hæstv. ráðherra sýndi mjer þetta skjal, áður en hún var gjörð og gaf mjer nægan tíma til þess að kynna mjer það, og setti mjer engin skilyrði. Hitt kann rjett að vera hjá hæstv. ráðherra, að vjer hefðum átt að birta þau fyrr. En vjer biðum, af því vjer vildum lofa ráðherra að gjöra það sjálfum, enda sögðust þeir, að minsta kosti háttv. 1. þm. Rvk. (S. B.), vera að reyna að fá leyfi til þess. (*Sveinn Björnsson: Rjett*). Vjer fórum eftir því og vildum ekki taka frá honum tækifærið.

Jeg hefi þá sýnt fram á það, að heit-rofabrigslin eru í lausu lofti. Jeg býst við, að jeg fái síðar tækifæri til þess, að svara þessum áburði þeirra, sem vert er, en læt mjer nú nægja þetta, til þess að eigi standi í þingtiðindunum mótmælalaus fátýrði þeirra um mig og fjelaga mína.

Þá kem jeg að ræðu háttv. 2. þm. Rvk. (J. M.). Hann lýsti yfir því, fyrir hönd heimastjórnarmanna, að þeir hefðu litið alt öðrum augum á fyrirvarann en vjer sjálfstæðismenn. Eftir orðum hans að dæma, eru heimastjórnarmenn ekki bærir að dæma um það, hvort fullnægt sje þeim fyrirvara, sem vjer orðuðum og samþykktum. Býst jeg því við, að þeir greiði ekki atkvæði um þessa till., sem nú er verið að ræða. Hann sagði, að hjer væri engu stefnt í voða, og bygði þar á tvennu, að konungur hefði talað hjer fyrir eigin reikning, og væri því orð hans ekki skuldbindandi, og að ekkert væri hættulegt, nema vjer gjörðum það á stjórnskipulegan hátt. En þessar varnir hans eru ónýtar, því að

fyrri atriðið stríðir beinlínis á móti hugmyndum manna um þingbundna konungsstjórn, en hið síðara verður að engu, af því að alt, sem Alþingi gjörir, er gjört á stjórnskipulegan hátt, þögnin, hvað þá annað.

Enn sagði hann, að sig furðaði á til- lögunni, því að annaðhvort hefði ráðh. gjört rjett eða rangt. Það er að visu satt, að ráðh. hefir annaðhvort gjört rjett eða rangt, en það kemur ekki þessu máli við. Þingmaðurinn átti að hugsa sjer, að annaðhvort er rjett að sam- þykkja till., eða það er rangt, og þá mundi hann skjótt hafa sjeð, að öllum ber að samþykkja öryggistill., sem gjörir engum mein eða skapraun, en getur bjargað dýrmætum málstað þjóðarinnar.

Þá kem jeg nú að aðalefni þessarar ræðu minnar, að draga saman þræðina í umræðum þessum, sem hafa farið um of á við og dreif. Er þá fyrst að lita á tilll., hverja þýðingu hún hefir. Öllum er nú vitanlegt, að menn greinir á um það, hvort fyrirvara þingsins 1914 hafi verið fullnægt með staðfestingarskilmál-

unum 19. júní, og jeg er einn þeirra manna, sem telja skjal það, er ráðherra kom með um staðfestinguna, ófullnægjandi. Hefði nú þessi tillaga eigi komið fram, þá hefði orðið að líta svo á, að Alþingi hefði með þögninni samþykkt ummælin á ríkisráðsfundinum 19. júní, hvað sem í þeim fælist. Þess vegna var alveg óhjákvæmilegt að bera fram till., til þess að sjeð yrði, hvort eigi væri óbreyttur vilji þingsins frá fyrra ári, að krefjast viðurkenningar konungsvaldsins fyrir því, að ákvæðið um það, hvar Íslensk mál sjeu borin upp fyrir konungi, sje eingöngu íslenskt mál og engum háð, nema Íslendingum og konungi þeirra. — Nú bið jeg menn að muna það, að alt, sem jeg gjöri og segi í þessu máli er bygt á því, að Ísland og Danmörk eru tvö fullvalda konungsríki, sem hafa ekkert sameiginlegt, nema konunginn. Þess vegna vil jeg ekkert samþykkja og engar viðurkenningar gefa, beinar eða óbeinar, sem gjöri samband þessara tveggja konungsríkja þrengra. Jeg þarf eigi að sanna það, að sambandinu sje

svo háttað, sem jeg sagði, því að vjer vitum það allir, Íslendingar, og vil jeg sjá þann mann, sem þorir að neita því. En benda skal jeg á góðar heimildir eigi að síður: Ríkisrjettindi Íslands, skjöl og skrif eftir Jón Þorkelsson og Einar Arnórsson, Rvík 1908; Die norwegisch-schweedische Union und ihr Bestehen und ihre Lösung af Dr. Anathon Aall og Dr. Nikolaus Gjelsvik, Breslau 1912, bls. 21 neðanmáls; Rjettarstaða Íslands eftir Einar Arnórsson, Reykjavík 1913 og kver eftir sjálfan mig, Aldahvörf, brot úr sögu Íslands 1814—1914, Reykjavík 1914, þar sem jeg hefi tint saman nokkur skjöl viðvikjandi Kílarfriðnum fyrir 100 árum, um hinn mikla þjóðstuld, sem þar var framinn. Þar hefi jeg fært fullar sönnur á það, að sambandið geti eigi verið þrengra en jeg nefndi.

Tillagan er nú fram komin, til þess að gjöra þennan málstað vorn vafalausan, til þess að staðfestingarummælin um stjórnaðskrána í ríkisráði Dana geti eigi veikt hann nje gjört hann vafasaman.

Til þess nú að sýna, **hversu** heimskulegt er að kalla þetta viðrinistillögu, eins og sumir háttv. þm. hafa leyft sjer, skal jeg benda á, hvern veg fræðimenn líta á viljayfirlýsing þinga.

Í Rjettarstöðu Íslands, bls. 374, segir höf.: »Svo mikið er óhætt að segja, að þingið mótmælti því glögt og greinilega, að það *vildi* lögleiða grundvallarlögin«, og leggur með rjettu áherslu á *viljann*. Nú vil jeg benda mönnum á Das Völkerrecht, eftir Franz von Liszt, Berlin 1911, § 20, II, þar sem hann talar um viljayfirlýsingar. Þar segir á bls. 158: »Viljayfirlýsingar frá einstökum ríkisborgurum, jafnvel þótt þeir sjeu í embætti, þurfa staðfestingar ríkisvaldsins eftir á, ef þær eiga að skuldbinda ríkið, eða veita því rjettindi«. Felist nú í ríkisráðsumræðunum loforð frá Íslands hálfu eða skuldbindingar, þá bindur það oss eigi, þótt ráðherra hafi samþykkt, nema því að eins, að viðurkenning þingsins komi á eftir. En alþjóðarjetturinn segir (sbr. Liszt § 20, II. 3. bls. 159) að þögnin geti og verið viðurkenning:

»Þögn þjóðar er því að eins sama sem bein viðurkenning á rjettarbreytingu, að þegjandi ríkið hafi fengið lögformlega tilkynningu um breytinguna, og þar með tækifæri, til að hefja mótmæli gegn henni«. Nú hefir oss verið birt á löglegan hátt, hvað fram fór, þegar stjórnarskráin var staðfest. Og þótt eigi sje þar talað um rjettarbreytingu þá verðum vjer að athuga, hvort hún er þar eigi. Og eftir öllum atvikum var því glæfralegt að þegja við.

Jeg hefi þá gjört mönnum ljóst, hvernig bestu fræðimenn í þessum greinum líta á viljayfirlýsingar þinga, og ættu menn að láta sjer segjast, þar sem jeg hefi eigi leitt þá í það öngþveiti, að þurfa að trúa mjer, heldur viðurkendum vísindamönnum og viðurkendum alþjóðalögum. Er mjer nú torskilið, að menn gjöri sig svo djarfa, að kalla tillöguna viðrini hjer eftir. Og þess vænti jeg, að hver maður sjái, að rjett er, jafnvel þeim mönnum, að samþykkja hana, sem telja hana óþarfa, því engum getur hún gjört neinn skaða. En þótt þeir þykist

vitrir menn, þá vita þeir sig þó naumast óskeikula, og þá er varlegra fyrir þá að eiga eigi á hættu, að samviskan nagi þá síðan fyrir þjóðglötunarverk.

En ef meira má lítið vit, og dagskráin verður samþykkt, þá verð jeg þó, málsins vegna, að bjarga svo, sem best verður, og neyða háttv. mótstöðumenn mína til þess, að láta vilja sinn skýrlega í ljós. Vjer fylgismenn tillögunnar látum með henni og atkvæðum vorum í ljós, að óbreyttur sje vilji vor frá því í fyrra, *sá, að krefjast viðurkenningar konungsvaldsins á því, að Íslendingar eigi einir að ráða því með konungi sínum, hvar mál þeirra sje upp borin fyrir konungi.* Mjer skildist á ræðu háttv. 2. þm. Rvk. (J. M.), sem talaði fyrir hönd heimastjórnarmanna, að óbreyttur væri vilji þess flokks, sem í fyrra, *að mál þetta væri eingöngu íslenskt mál, og að enginn skyldi eiga þar atkvæði um, nema Íslendingar og konungur þeirra.* Nú spyr jeg, hvort þetta sje eigi rjettur skilningur (*samþykki frá heimastjórnarmönnum*). Það gleður mig, að jeg hefi skilið

þetta rjett. Jeg hugsa mjer nú og, að mótstaða ráðherra og hans manna gegn tillögunni sje á því byggð, að þeir telji fyrirvara Alþingis 1914 fullnægt og að konungsvaldið, sem þekti vel skilyrði þingsins, hafi með staðfestingu stjórnarskrárinnar fullnægt því skilyrði, og þar með sje fengin viðurkenning þess, að málið sje alt á voru valdi og konungsvors (*Sveinn Björnsson*: Alveg rjett) og að nú sje þá fengin sú sönnun, sem þingið vildi ná, með því að flytja málið frá löggjafarvaldi Íslands og leggja það undir úrskurðarvald Íslands. Mjer þykir vænt um, að jeg hefi skilið þá rjett. Því að nú hefi jeg sýnt fram á og fengið viðurkent, að vilji þingmanna er óbreyttur, og að þess vegna eru fram kominn skýr mótmæli gegn því í staðfestingarumræðunum, sem er ekki samkvæmt fyrirvara Alþingis 1914, með þeim skilningi, sem jeg hefi lýst oftar en einu sinni í þessari ræðu minni. — Þessi viljayfirlýsing hefir fullan kraft að alþjóðalögum, þótt formið sje eigi öðruvísi en þetta. Því að slík viljayfir-

lýsing er eigi bundin við neitt ákveðið form, þótt venjan sje, að hún sje skrifleg (sbr. Liszt, Das Völkerrecht, § 20, II. 4, bls. 159).

Jeg hefi nú gjört það, sem gjört verður, til þess að snúa úr höndum dönsku ráðherranna þann sigur, sem þeir þóttust hafa unnið, *mala fide* þó. Þykist jeg vita, að menn kunni mjer þakkir fyrir og hafi nú ljósari hugmynd um það en áður, að tillagan hlaut að koma fram, og að umræður þessar hafa einmitt orðið til þess, að svo greinileg viljayfirlýsing er fram komin.

